

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ในปัจจุบันได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งสาเหตุประการสำคัญก็คือ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมามนุษย์มักกระทำการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาโดยขาดความระมัดระวัง ผลกระทบจึงเกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ในขณะเดียวกันธรรมชาติที่ได้รับผลกระทบของการพัฒนาก็ตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ผิดปกติ เกิดภัยธรรมชาตินานาประการ เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การขาดแคลนแหล่งอาหาร การขาดแคลนแหล่งที่อยู่อาศัย ภาวะฝนแล้ง น้ำท่วม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นผลกระทบทางธรรมชาติที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งสิ้น

ส่วนปัญหาในด้านการเกษตรของประเทศไทยนั้น จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา 30 กว่าปีนั้น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการเกษตรในยุคปฏิวัติเขียวซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต คือ การใช้พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ใหม่ การเตรียมดิน การใช้เครื่องมือใหม่ที่ทันสมัย การชลประทาน การใช้สารเคมีและยากำจัดศัตรูพืช เป็นการตอบสนองนโยบายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ซึ่งได้เน้น 3 กลยุทธ์คือ เน้นการส่งออก ได้แก่พืชเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด เน้นประสิทธิภาพการผลิตหรือผลผลิตต่อไร่ ซึ่งต้องลงทุนเทคโนโลยีสมัยใหม่ เครื่องจักรกล เครื่องมือการเกษตร ปุ๋ย สารเคมี ซึ่งมีผลต่อดิน ประการสุดท้ายเน้นการเกษตรแบบครบวงจร (Contract Farming) ซึ่งเป็นเกษตรอุตสาหกรรมและธุรกิจเกษตรรายใหญ่ซึ่งมีผลต่อเกษตรกรรายย่อย (ฉลอง, 2542) จากสาเหตุเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาคือ เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การทำลายสิ่งแวดล้อม การเกิดมลภาวะ น้ำเน่าเสีย ดินจืด ป่าเสื่อมโทรม มีผลต่อเนื่องถึงความยากจนของเกษตรกร ปัญหาหนี้สินและการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ดังนั้นจึงเกิดมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งได้หันกลับไปดำเนินการผลิตแบบดั้งเดิมและได้เริ่มเรียนรู้พร้อมกับการพัฒนาการทำเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวความคิดในการหาทางออกให้เกษตรกรเพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ข้างต้น

สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นกลุ่มผู้ผลิตเกษตรกรอินทรีย์ ประกอบด้วยสมาชิกจาก 6 ใน 7 หมู่บ้านของตำบลแม่ทา คือ หมู่ 1 บ้านท่าม่อน (ไม่มีสมาชิกทำเกษตรยั่งยืน), หมู่ 2 บ้านท่าข้าม, หมู่ 3 บ้านซ้อกลาง, หมู่ 4 บ้านห้วยทราย, หมู่ 5 บ้านป่านอต, หมู่ 6 บ้านดอนไชย และหมู่ 7 บ้านใหม่ดอนไชย ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรยั่งยืนตั้งแต่ปี 2536 โดยการสนับสนุนของโครงการพัฒนาเอกชน ใน

ระยะแรกมีสมาชิกไม่มาก ต่อมาได้มีการขยายแนวคิดทำให้เริ่มมีเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมกลุ่มมากขึ้น เมื่อประมาณปี 2543 ได้จัดทะเบียนจัดตั้งเป็น สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน ไม่ใช่สารเคมีในกระบวนการผลิต ทำเกษตรผสมผสาน เน้นการบริหารจัดการโดยกลุ่มชาวบ้านและลดการพึ่งพิงจากปัจจัยภายนอก พึ่งพาปัจจัยในท้องถิ่น (ไพบุลย์และคณะ , 2545) ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษาว่าความยั่งยืนในการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรที่เป็นสมาชิคนั้นอยู่ในระดับใดเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิก รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์แก้ไขปัญหาในการทำการเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทารวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริม สนับสนุน วิจัยและพัฒนาาระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรผู้ที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์ การเกษตรยั่งยืนแม่ทา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความยั่งยืนในการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนของผู้ที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรผู้ที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่องนี้สามารถนำผลการวิจัยไปวางแผนพัฒนาการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และสามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป รวมถึงผู้ที่สนใจในด้านเกษตรกรรมยั่งยืนสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลประกอบการค้นคว้าวิจัยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความยั่งยืนในการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรที่ เป็นและ ไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา เฉพาะในพื้นที่ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีเกษตรกรเป้าหมายทั้งสิ้น 62 ราย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำนวน 31 ราย และกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำนวน 255 ราย

นิยามศัพท์

การทำเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง การทำการเกษตรกรรมอย่างมีการวางแผนโดยคำนึงถึงอนาคตการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในเชิงอนุรักษ์เพื่อให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดมีความสมดุลและเกื้อกูลกันไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ภายในระบบและพึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด(สมพันธ์และคณะ,2544)

ความยั่งยืนด้านการเกษตร หมายถึง ความสามารถของสภาพแวดล้อมในการรักษาระดับผลผลิตด้านการเกษตรให้มีเสถียรภาพมั่นคงต่อเนื่องในระยะยาว (อันธิกา, 2545)

สหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำกัด กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด หมายถึง ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา

ผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพทำการเกษตรในเขตกิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ แต่ยังไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด

การวัดความยั่งยืนของการทำการเกษตร หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรที่มีผลจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ที่เรียกว่าภาวะก่อกวน (Perturbation) และการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ที่เรียกว่า ภาวะเครียด (Stress) โดยพิจารณาจากการรักษาระดับของผลผลิตที่มั่นคงในระยะยาว (กลิ่น, 2542 : 115) โดยแบ่งระดับความยั่งยืนเป็น 3 ระดับ

ระดับความยั่งยืนสูง ให้ 3 คะแนน

ระดับความยั่งยืนปานกลาง ให้ 2 คะแนน

ระดับความยั่งยืนต่ำ ให้ 1 คะแนน

ภาวะเครียด หรือ "stress" หมายถึง สภาวะแวดล้อมที่ค่อย ๆ เปลี่ยนไป ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำหรือต่อเนื่อง สามารถคาดคะเนได้ล่วงหน้า เช่น ดินเป็นกรด น้ำที่ท่วมเป็นประจำ การระบาดของโรคและแมลงที่คาดคะเนล่วงหน้าได้

ภาวะก่อกวน หรือ "perturbation" หมายถึง สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงกะทันหันและเกิดขึ้นรุนแรง จนไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เช่น น้ำท่วมอย่างรุนแรง เกิดความแห้งแล้ง มีศัตรูพืชระบาดรุนแรง ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรป่วยกะทันหัน เป็นต้น(กลิ่น,2542)